

МАЛКИЯТ И СРЕДНИЯТ БИЗНЕС СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА



Програма ФАР
“Развитие на гражданското общество” 2002
на Европейския съюз

МАЛКИЯТ И СРЕДНИЯТ БИЗНЕС СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА



Програма ФАР “Развитие на гражданското общество” 2002 цели да насърчи на местно и национално равнище интеграцията на уязвимите и малцинствени групи в България, антикорупционните практики, опазването на околната среда и защитата на потребителските интереси в унисон с правото на Европейската общност (Acquis Communautaire).

Програмата се финансира от Европейския съюз в рамките на Националната програма ФАР.

Настоящата брошура е създадена с финансовата помощ на Европейския съюз. За съдържанието на изданието са отговорни единствено Центърът за икономическо развитие и Националното сдружение на малкия и среден бизнес и при никакви обстоятелства то не може да се счита за отразяващо позицията на Европейския съюз.

© Център за икономическо развитие
София 1421, ул. “Червена стена” 46
Тел. 81 90 777; факс 81 90 776
ced@ced.bg; www.ced.bg

ISBN-10: 954-9821-39-0
ISBN-13: 978-954-9821-39-0

Национално сдружение на малкия и среден бизнес
София 1000, бул. “Евлоги Георгиев” 23
Тел./факс: 980 0257, 987 0244
nasmb@abv.bg; www.nasmb-bg.org

Национална мрежа за бизнес развитие
София 1784, бул. “Цариградско шосе”, 7-и км.
АТМ център, етаж 3
Тел. 976 78 20; факс 976 78 37
nbdn@jobs-bg.org; www.nbdn-bg.org

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	5
Ролята на малките и средните предприятия в българската икономика	7
<i>Д-р по икономика Анелия Дамянова, Център за икономическо развитие</i>	
Мнението на бизнеса	12
<i>Резултати от национално представително социологическо проучване и фокус-групи, проведени от Агенция “ЕСТАТ” и Тренд студио</i>	
Общественото мнение за корупцията	26
<i>Обобщение на резултатите от допитване до участниците в антикорупционни семинари и въпросник за обратна връзка с участниците в кръгли маси Бленика Желепова, Център за икономическо развитие</i>	
Малкият бизнес срещу корупцията	31
<i>Елеонора Негулова, председател на УС на НСМСБ</i>	
Корпоративният опит на Shell	43
<i>Как Shell се справя с корупцията</i>	
Приложения	49
<i>Етичен кодекс</i>	50
<i>Представяне на партньорите по проекта</i>	51

УВОД

Настоящата брошура се издава в изпълнение на проект “Привличане на малкия и средния бизнес за активно противодействие на корупцията”, осъществяван с финансовата помощ на ЕС в рамките на програма ФАР “Развитие на гражданското общество” 2002.

Общата цел на проекта е да активизира представителите на малкия и средния бизнес в партньорство с неправителствените организации, браншовите асоциации, държавните и общинските власти за съвместни действия, насочени към ограничаване на корупционните практики, създаване на нетърпимост към корупцията на държавно и общинско равнище и стимулиране на гражданското участие в тези процеси.

Проектът продължи 18 месеца и се осъществи от Центъра за икономическо развитие в партньорство с Националното сдружение на малкия и среден бизнес и Националната мрежа за бизнес развитие. В отделни дейности по проекта се включиха и представители на големи чуждестранни и български фирми, които представиха своя опит за утвърждаване на стандартите за етичен и коректен бизнес. В проекта участваха 12 общини: Видин, Монтана, Русе, Тетевен, Търговище, Силистра, Бургас, Сливен, Хасково, Пазарджик, Гоце Делчев и Благоевград. Две от заключителните дискусии се проведоха в Пловдив и Варна.

Работата по проекта е поредна стъпка в усилията на Центъра за икономическо развитие да проучва и анализира проблемите в развитието на малкия и средния бизнес в страната. Сред основните бариери пред предприемачеството е състоянието на бизнес средата, наличието на множеството административни и бюрократични процедури, които създават условия за корупционни практики. Една от целите на проекта е с помощта на бизнеса да се анализират причините и формите на корупция, както и възможностите за противодействието им.

Осъществените дейности по проекта показват, че за ефективна борба срещу корупцията е необходимо осъзнаване на негативните последствия и нетърпимост към нея. Това може да бъде постигнато само с общите усилия на бизнеса, държавните институции, медиите, неправителствените организации и гражданите. Недостатъците на правната и на институционалната среда, неефективното

приложение на законодателството, пропуските в регламентирането на публично-частното партньорство са сред най-често посочваните от бизнеса фактори за генериране на корупция. Голяма част от представителите на малкия и средния бизнес определят държавните институции като отговорни за наличието на корупция, очакват реални и значими резултати за нейното ограничаване на всички нива, в т.ч. и по “високите етажи” на властта.

Положителните примери за противодействие на корупцията от малкия и средния бизнес са все още ограничени, но те доказват, че нежеланието на бизнеса да създава или се присъединява към корупционни практики е в основата на ограничаването ѝ.

Разработеният по проекта Етичен кодекс и приемането му от фирмите е опит малкият и средният бизнес да заемат активна позиция в борбата срещу корупцията. Фирмите, които го прилагат, съзнават своята обществена роля в противодействието на корупцията. Приемането на кодекса от предприемачи, изказаните от тях граждански позиции по време на срещите с представители на местните власти, неправителствени организации и медии, направените предложения за промени в законодателството и организацията на работата на държавната и общинските администрации са израз на нарастващата роля и отговорност на гражданското общество в България.

В брошурата са публикувани: анализ на данните от националното представително социологическо проучване, обобщение на резултатите от допитване до участниците в антикорупционните семинари и въпросникът за обратна връзка от кръглите маси, проведени в отделните общини с представители на малкия и средния бизнес, местната администрация, медиите, неправителствени организации и граждани. Мерките за намаляване на корупцията в стопанската сфера и добрите практики за административно регулиране на бизнес средата са в основата на доклада на Националното сдружение на малкия и среден бизнес. Представен е също така корпоративният опит на Shell в борбата срещу корупцията. В приложение е публикуван Кодексът за етичен бизнес, който се разпространява сред фирми от цялата страна.

По-подробна информация за дейностите по проекта е представена на страницата на Центъра за икономическо развитие: <http://www.ced.bg/project.php?ProjectID=86>. Информация за фирмите, приели Етичен кодекс, може да се намери в деловия портал: www.econ.bg.

РОЛЯТА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Д-р по икономика Анелия Дамянова, Център за икономическо развитие

Ролята на малките и средните предприятия в българската икономика е значителна – техният дял в редица основни икономически показатели непрекъснато нараства. От друга страна, поради ограничените си финансови, административни, технически възможности малките и средните предприятия страдат в най-висока степен от корупционните практики и по-трудно обединяват своите усилия за борба срещу корупцията.

Значимостта на МСП за българската икономика

През последните години ролята на малките и средните предприятия (МСП) в българската икономика нараства. Това се отнася за приноса им в заетостта, оборота, добавената стойност, дълготрайните материални активи, износа и вноса. Малките и средните предприятия съставляват 99 на сто от всички предприятия в страната. МСП осигуряват 79 на сто от заетостта, осъществяват 75 на сто от оборота и създават 61 на сто от добавената стойност на частните предприятия. В МСП са съсредоточени 57 на сто от дълготрайните материални активи и 67 на сто от инвестициите в ДМА на частните предприятия. МСП осъществяват 54 на сто от износа и 73 на сто от вноса на частните предприятия.

Броят на малките и средните предприятия надхвърля 216 хиляди, или 99.2 на сто от броя на всички предприятия и 99.8 на сто от броя на частните предприятия. Микропредприятията преобладават, като за периода 2001-2003 година броят им се увеличава. Делът им обаче в общия брой на частните предприятия намалява за сметка предимно на малките, чийто дял нараства. Средните предприятия са най-малобройната подгрупа на МСП и въпреки че броят им се увеличава, делът им остава относително постоянен – едва 1.5 на сто. Големи предприятия (с 250 и повече заети) са едва около 0.2 на сто от общия брой частни предприятия.

Значителна е ролята на МСП в създаването на заетост и намаляване на безработицата в страната. Стремешът на политиката по заетостта е делът на заетите в МСП да нараства. В някои селища и региони се смята, че единствено този тип

предприятия са в състояние да създават заетост и препитание за населението. Големите предприятия имат по-добри възможности за акумулиране на капитал, както и за реализиране на икономии от мащаба. По отношение на заетостта те проявяват консерватизъм. МСП, обратно, имат по-ограничени възможности за мобилизиране и натрупване на капитал, но те компенсират това с по-голяма гъвкавост на трудовия пазар.

Общият брой на заетите в МСП през 2003 година е 1 118.4 хил., което в сравнение с нивото на заетост в тези предприятия през 2001 година е с около 24 на сто повече и съставлява 79 на сто от заетите във всички частни предприятия. Тези данни потвърждават изводите, че преобладаващата заетост в България в частни предприятия се създава именно от МСП и тенденцията е заетостта в тези предприятия да расте.

Най-привлекателна за МСП е търговията и ремонтът на автомобили, която е характерна за 55 на сто от всички МСП. На второ място е преработващата промишленост, следвана от секторите хотели и ресторанти и операции с недвижими имоти и бизнес услуги. Отрасловите структури на отделните размерни групи предприятия значително се различават и подсказват връзка между размера и естеството на производствените процеси. Най-привлекателен отраслов сектор за микропредприятията е търговията. За малките предприятия еднакво атрактивни са търговията и преработващата промишленост. Повече от половината от средните предприятия се занимават с преработваща промишленост и по този показател приличат повече на големите предприятия.

В *териториален* аспект най-привлекателен за развитие на бизнес е Югозападният район за планиране. Най-малко предпочитан е Северозападният район. Разпределенията на МСП като цяло и по подгрупи по райони за планиране са почти идентични и потвърждават вече изведената в предишни доклади констатация за наличието на остра териториална неравномерност, която е относително постоянна във времето. Забелязва се, макар и слабо изразено, увеличаване на диференциацията за периода 2001–2003 година.

Бизнес средата – генератор на корупция

Българските малки и средни предприятия притежават редица силни и слаби страни в своята дейност. Сред основните пречки за успешното развитие на сектора е непрозрачната бизнес среда – често променящо се законодателство, липса на капацитет за ефективно прилагане на законите, наличие на множество административни бариери, недостатъчно компетентна държавна и общинска администрация и т.н.

Според редица международни изследвания бизнес средата в България все още се нуждае от съществено подобряване. Съгласно последното проучване на

Световната банка за бизнес климата от 2005 година по отношение на степента на трудност **при извършване** на стопанска дейност България е на **62-ро** място от общо 155 държави. По отношение степента на трудност **при започване** на бизнес, България е на **80-о** място в света. По отношение броя на процедурите, продължителността им и разходите за получаване на лицензи и разрешения за стопанска дейност България е на 118-о място от 155 държави. Тези данни показват, че подобряването на бизнес средата в България трябва да бъде сред основните приоритети за правителството.

Основните бариери, свързани с бизнес средата, произтичат от:

- несъвършенства в законодателството и често променящи се закони;
- липса на стриктен контрол върху дейността на държавната и общинските администрации;
- наличие на множество регулативни режими;
- продължителност на процедурата по издаване на документи;
- голям обем документи и изисквания, необходими за получаване на индивидуалния административен акт;
- необходимост от представяне на документи, които вече се съдържат в публичните регистри;
- противоречива правна уредба на някои отношения;
- прилагане на “двойни стандарти” спрямо малкия и големия бизнес;
- неефективна съдебна система;
- недостатъчно компетентна администрация.

Именно тези недостатъци в правната и административна среда са повод за възникване на корупционни практики и са сред сериозните пречки пред малкия и средния бизнес в България.

Предприети мерки за подобряване на бизнес средата

Трябва да се отбележи, че през последните години се полагат сериозни усилия за подобряване на *институционалната и правната среда* за развитие на предприемачеството в страната. Проучванията отчитат, макар и слабо, подобрене в мнението на мениджърите на МСП за бизнес климата, започнало след 2002 година.

Динамиката на навлизане и излизане на МСП от пазара се влияе до голяма степен от наличието и възможностите за преодоляване на бариерите пред бизнеса. Независимо от конкретната дейност всички фирми са се сблъскали с проблеми, свързани с административните актове, регулиращи дейността им. Най-разпространени са регистрационните и разрешителните режими. Продължават усилията за усъвършенстване на регулативните режими и за създаване на условия за лоялна конкуренция, намаляване на бариерите пред стартиращия бизнес, опростя-

ване на правилата, ограничаване намесата на държавата в стопанската дейност. За съжаление обаче все още бизнесът продължава да изпитва затруднения при стартирането и осъществяването на деловите операции.

Приети бяха редица нормативни актове, насочени към ограничаване на необоснованата намеса на държавата и органите на местното самоуправление в стопанската дейност и либерализиране на пазарните отношения. Сред действията, насочени към оптимизиране на бизнес средата, трябва да се отбележи извършващата се реформа в регистърните производства. Новоприетият Закон за регистър БУЛСТАТ ще доведе до въвеждане на единен идентификационен код, с което ще се подобри координацията, ще се ускорят процедурите по регистрация и ще се намалят възможностите за корупционни практики. Безспорно този акт ще окаже положително влияние върху бизнес средата и представлява практическо приложение на обслужването на едно гише. Предимствата му са: ускоряване на процеса по регистрация и започване на нов бизнес, пестене на време и усилия; избягване на дублиране на документи, по-малко възможности за корупция. По същество с този закон се поставя началото на принципа на единната идентификация на правните субекти.

В средата на 2005 година беше приета *Стратегия за създаване на централен регистър на юридическите лица и електронен регистърен център на Република България*. С това се прави опит за радикални промени по отношение на търговската регистрация. Работата по изпълнение на стратегията напредва, макар и съпроводена от множество критики и вражди между различни институции. Приети бяха редица стратегически документи и закони, насочени към подобряване на бизнес средата. Става дума за:

- Закон за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност
- Концепция за подобряване на административното обслужване в контекста на принципа на едно гише и Базисен модел за обслужване на едно гише
- Стратегия за модернизиране на администрацията "От присъединяване към интеграция". Бяла книга за държавната администрация
- Стратегия за електронното правителство в изпълнение на Стратегията за модернизиране на държавната администрация
- Закон за електронния документ и електронния подпис
- Цялостно хармонизиране на Закона за защита на конкуренцията с европейското законодателство в областта на конкуренцията

Предвидени са възможности за извънсъдебно решаване на търговски спорове като медиация и арбитраж. Арбитражното производство се урежда в Закона за международния търговски арбитраж. Направени са първи стъпки за утвърждава-

не на медиацията като процедура за извънсъдебно решаване на споровете. Приет беше Закон за медиацията и три подзаконови акта за неговото прилагане. Важна насока за облекчаване на регулативната среда е и възможността за прехвърляне на част от административните услуги към частния сектор.

Необходимо е осъществяването на цялостна регулативна реформа, което би създало условия за по-ефективно прилагане на законодателството, за установяването на ясни правила, за по-голяма прозрачност в действията на администрацията. Това безспорно би довело до намаляване на възможностите за корупция в страната.

МНЕНИЕТО НА БИЗНЕСА

Резултати от национално представително социологическо проучване и фокус-групи, проведени от Агенция "ЕСТАТ" и Тренд студио

Основни изводи

Представителите на бизнеса дефинират корупцията най-общо прагматично, като „начин за свършване на работа” и инкриминативно, като злоупотреба с власт и оказване на натиск с цел материално облагодетелстване. Тези дефиниции стоят в основата на двете основни линии на поведение – толерантност или непримиримост.

Налице е добре изразена йерархична структура на корупционните практики. В основата стои размяната на услуги или стойности на всекидневно равнище, към които повечето участници се отнасят със снизхождение, а на върха – голямата игра на „недосегаемите”, по отношение на която участниците изпитват безсилие, граничещо с озлобление.

Близо 40 на сто от интервюираните в рамките на количественото изследване 450 предприемачи са на мнение, че корупцията е в „поносими” граници. Два пъти по-малко са хората, определящите равнището на злоупотребите като „непосилно”. Тези данни заедно с мненията от фокус-групите са основание да се смята, че като цяло корупцията не е нито сред първите 3 проблема за общините, нито за бизнеса като цяло. Изобилстват обаче примерите за компании, които са претърпели твърде сериозни загуби вследствие на корупционен натиск.

Бизнесът не само няма ясна стратегия за ограничаване на корупцията, но и почти не проявява креативност в намирането на решения. Най-общо, при това изведени косвено и само поради големия брой фокус-групи, се очертават следните подходи:

- увеличаване на доходите на държавните служители
- високи санкции и засилен контрол
- създаване на браншови сдружения и организации

- лична – емоционална и финансова, ангажираност на членовете на сдруженията

Идеята за етичен кодекс се приема нееднозначно – одобрена като идея и отхвърлена като възможност да бъде приложена на практика. 50 на сто от анкетирания биха написали собствен кодекс, а над 70 на сто са склонни да се ангажират със спазването на принципи, възприети от браншова организация. Един от основните и най-важните аргументи „против“, изпъкващ в дискусиите, е, че все още у българските предприемачи не са изградени в достатъчна степен онзи начин на мислене и поведение, което би гарантирало доброволно спазване на правила.

Данните дават основание да препоръчаме провеждането на широки дискусии между представителите на бизнеса по общини и лансирането на идеята за Кодекса за етичен бизнес само сред най-жизнените, реално работещи и създадени по друг повод браншови организации по места.

Също така е добре да се отчита „девалвирането“ на антикорупционната лексика и всички инициативи, анализи и препоръки да бъдат правени на един по възможност несхематичен език, като лансират ограничаване, а не премахване на злоупотребите. Особено полезно и убедително би било позоваването върху примери, каквито във фокус-групите изобилстват.

Методически бележки

Основната цел на проекта е активизиране на малкия и средния бизнес в партньорство с неправителствени и браншови организации, държавни и общински власти за съвместни действия за ограничаване на корупционните практики на всички нива и стимулиране на гражданското участие.

За информационното обезпечаване на проекта са използвани количествени и качествени методи. През февруари, март и април 2005 г. са организирани 12 фокус-групи в градовете Благоевград, Бургас, Видин, Гоце Делчев, Монтана, Пазарджик, Русе, Силистра, Сливен, Тетевен, Търговище и Хасково. Подборът е извършен по признаците големина и степен на развитие на населеното място. В периода 13–26 април 2005 г. е проведено национално представително изследване сред ръководните екипи на 450 компании по признаците регион, сектор и брой заети. Извадката е подсилена с малки и средни предприятия от регионите, включени в проекта. Изследването е проведено по метода face-to-face интервю на работното място.

„Бизнес“ дефиниции за корупция

Въпреки че понятието „корупция“ е широко разпространено и постоянно употребявано във формален и неформален контекст, бизнесът няма еднозначно и

категорично определение на това явление. Дефинициите варират в зависимост от размера на населеното място и степента на развитието му, от специфичните проблеми, с които се сблъскват ръководните екипи на фирмите, от вида дейност, която упражняват. Отговорите на въпроса „Какво е корупция?“ според фокус-групите могат да бъдат обобщени в няколко категории, различаващи се помежду си по степента на приемане или отхвърляне на явлението.

Категория 1. Сделка

Както при типичното договаряне, тук участват две страни – търсеща и предлагаща. Действието се осъществява срещу съответното финансово или друго възнаграждение. Този вид корупция има доброволен характер. В такава ситуация и двете страни са удовлетворени от изхода на сделката. При подобно приемане възможностите за борба с корупцията са малко, тъй като не може да се очаква масово присъединяване на бизнеса към инициативите.

„Това е един вид пазар.

Скрит пазар.

Не. Това си е реален пазар.

Но е необлагаем, неотчитан.” (Благоевград)

„Корупцията е вид отношение, начин, по който другата страна се обръща към теб.” (Видин)

„В Русе е валиден средновековният вариант – услуга срещу услуга.” (Русе)

„Зависи какво искаш, понякога искаш разрешение за строеж... Тогава се срещат две корупционни практики една с друга, които просто си помагат.” (Хасково)

„От какво има повече нужда бизнесът: да поддържа корупцията или да се бори срещу нея? Определено да я поддържа, в момента ни е по-лесно в средата, в която живеем. Това е вид правило, което вече го знаеш, всичко останало е липса на правила.” (Видин)

Категория 2. Реакция при невъзможност за решаване на проблем

Пречките при извършването на определена дейност, създавани от административния апарат под формата на забавяния, загуба на материали или поради несъвършенство на системата за обработка и издаване на документи, създават чувство на безсилие у представителите на бизнеса и усещане за напразна загуба на време и усилия. Това води до търсене на решения в различни посоки, една от които е заплащане за извършване на услуга, включена в задълженията на съответния служител. Тази форма на корупция е по-скоро с доброволен характер и се възприема от част от бизнес средата. Борбата с нея е трудна, но не невъзможна,

стига да бъде доказано, че има и други начини за решаване на възникналите проблеми.

„Начин на преодоляване на пречка, начин да решиш проблем, защото иначе той остава нерешен.” (Видин)

„За извършване, за постигане на определена цел, която по нормален начин не може да постигнеш.” (Монтана)

„Корупцията е липса на прозрачност, съчетана с безсилие при справяне с даден проблем.” (Видин)

Категория 3. Незаконно облагодетелстване

За подобен вид корупция говорим, когато имаме отрицание и ясно осъзнаване на незаконността на извършваното действие. При такова отношение могат да се търсят възможности за противодействие.

„Държавен или общински служител, който се възползва от общественото си положение с цел незаконно облагодетелстване.” (Благоевград)

*„Незаконносъобразна дейност...
... Финансова или натурална” (Бургас)*

„Да се плати за нещо, за което не трябва, ето това е корупцията.” (Бургас)

Категория 4. Натиск

В тези случаи страните могат да бъдат разделени условно на „извършител” и „потърпевш”. Такъв вид корупция има императивен характер и за нея може да се говори в случаите, когато при неспазване на условията на „извършителя” „потърпевшият” може да понесе имуществени или финансови вреди под формата на различни видове глоби и други санкции. Подобна „наглост” (Монтана) се възприема твърде негативно от представителите на бизнеса и може да бъде използвана за обединяването им около общи каузи.

„Кметът събира част от бизнесмените и казва: трябва да направите дарение за един фестивал. Като се записва кои фирми са направили даденото дарение и тези, които не са направили дарение, са сполетявани от данъчни проверки и т.н.” (Монтана)

„Това са действия, които увреждат интересите на едни за сметка на интересите на други.” (Русе)

„Аз съм бил свидетел и като собственик на фирма най-учтиво поканен да направя дарение.” (Монтана)

„Въздействие от страна на хора, които имат възможност да взимат решение.” (Русе)

„Ако аз се опъна нещо, не ми дават подкуп и аз не подпиша протокол или нещо такова, на следващия ден минава колегата от инспекция по труда или друг колега и казва: „Този нещо се опъва, виж, натисни го.” И за една седмица могат да те ликвидират. И какво ще правиш?” (Хасково)

Корупционни практики

Нюансите във възприемането на понятието „корупция” се дължат освен на спецификите на населените места, фирмите и тяхната дейност, и на различията в ситуациите, в които попадат. Примерите на мениджърите показват, че в много райони са изградени стройни схеми за получаване на допълнителни възнаграждения на различни йерархични нива.

Йерархична структура на корупционните практики

- **Първо ниво – физически лица**

На най-ниското ниво в тази структура може да бъде поставена корупционната форма „услуга за услуга” с условието, че става въпрос за лична помощ в по-малки размери. Тази формула присъства и на по-високите йерархични нива като съдействие при спечелване на конкурси и търгове, при сключване на сделки и други.

„Например, ако искам тя да ми свърши работа, аз ще ѝ свърша утре-вдругиден нещо си. В Гоце Делчев няма данъчни, няма полицаи, няма пожарникари и никога не плаща нищо.” (Гоце Делчев)

„Ние сме свикнали с това. Ние знаем – аз ще отида в общината, защото приятелката ми работи там, защото или ще ѝ звънна по телефона. Аз си го признавам, че е така. Понятието „мой човек” за мен също е корупция.” (Бургас)

- **Второ ниво – административен апарат**

Често срещана корупционна практика е заплащането на административни служители на ниско ниво. Тук сумите са по-малки и в по-голяма част от случаите се заплаща допълнително за извършване на определена работа, включена в задълженията на лицето.

„Е добре, как става?

Започва се с „абе тука ще видим“...

И какво казваш ти?

Може ли нещо да направим...

И какъв е отговорът?

Ами да. Отговорът естествено е да.” (Монтана)

Сред основните проблеми на бизнеса са множеството административни изисквания, мудността на служителите, дългите и несъобразени с дейността срокове за издаване на документите. Според мениджърите подобни неуредици са в основата на явлението „корупция”. На практика се оказва, че те са лишени от избор, тъй като при ненавременното им получаване са подложени на други санкции – в много по-големи размери. Особено фрапиращ е проблемът в Благоевград. Почти всеки от участниците в групата се е сблъсквал с проблем с администрацията.

„В общината, по предложение на един секретар, се въведе нов ред, според който общината работи с граждани само два дни в седмицата. През другото време вратите са заключени, защото те имали много работа и през другото време трябвало да я вършат. Това е предпоставка за корупция. В нашата община например трябва да чукнеш три пъти, за да ти се отвори, и се говори, че се работи само на частно.” (Благоевград)

„Навсякъде корупцията е по административните органи. Например, за да ми стане нещо бързо и да спестя 10 месеца, аз съм склонен да платя и ще го направя заради бизнеса си.” (Благоевград)

„Проблем е „бързото обслужване” от административните органи. Например започваш да правиш някакви инвестиции за строителство и започваш да подготвяш необходимите документи. Всичко това трябва да се прави много бързо, а в някои случаи, ако строителството се прави за 4 месеца, тая пътека се извървява за година и 4 месеца.” (Благоевград)

„Просто така си ги свикваме и те нищо не правят в работно време, а след като му платиш в извънработно време.” (Благоевград)

▪ Трето ниво – държавни и общински структури

Участниците в дискусиите твърде често споменават местната власт като основен „подстрекател” на корупцията. Десетки са примерите за непрозрачни търгове и конкурси, подготвени за „свои хора”. За професионалистите в бранша недостатъците на спечелилите компании са явни. Особено тежка е ситуацията в строителството, където от предложената цена зависи качеството и сигурността на обекта.

„Конкурсите са ясни. Вие трябва да го спечелите и вие ще го спечелите, независимо дали ще явят 5 или 15 човека, все едно, особено след последните поправки. След като увеличиха тези прагове, вече кметът си прави каквото си иска, защото преди това им налагаха да ги надробяват. Хората си мислят – да, ама има закони. Това е прах в очите.” (Благоевград)

„Нещата стоят така – обявява се търг, някой си плаща и си го взима. Няма случай в последните години, при който търг да бъде спечелен по нормалния начин. Оказа се, че хора, които имат всъщност, образно казано, един багер и една кола, печелят търг за изкопни работи за 300–400 хиляди лева, а друга фирма, която разполага с пълното оборудване и с екипа, който може да изпълни обекта, не може да го спечели, защото нейната цена при всички случаи ще бъде по-висока.” (Гоце Делчев)

▪ **Четвърто ниво – законодателна, изпълнителна и съдебна власт**

На най-високо ниво има два проблема. Единият проблем е законодателен, а вторият – на съдебната и изпълнителна власт.

Всички участници във фокус-групите са единодушни, че несъвършенството на законовата база води до възникване на корупция. Множеството противоречия, неясноти и възможностите за субективно тълкуване на нормативните актове са огромен проблем за бизнеса, който се състои най-вече в това, че става уязвим и не може да защитава правата си.

„Да кажем лицензирането на Интернет услугите. В закона пише, че е препоръчително, и същият този закон по-нататък в административнонаказателните разпоредби пише, че глобата е 5 години, ако не си го направил. И това, ако не е корупция, здраве му кажи.” (Гоце Делчев)

„Построил си две къщи и по някакъв начин си се доредил до договор за включване на ток в къщите. Двете къщи са почти еднакви, като едната има инсталирана мощност по проект 15 киловата, а другата – 17, и таксата, която трябва да платиш за едната, е 736 лв., а за другата, която е с 2 киловата повече, над 2000 лв. Ето ти я корупцията – веднага. И ти слагат таблото и двете табла на двете къщи нямат никаква разлика. И някой може ли да ми каже къде отива разликата от тези такси. И аз какво направих – преработихме проекта с проектанта и тази, която беше на 17 киловата, я направихме също на 15. Никой не го гледа този проект. Защо е всичко това? Този проект е минал през енергото и те са го съгласували, но никъде не се води това съгласуване и ето ти я корупцията. Защо трябва да дадеш 2000 лв. за нищо.” (Благоевград)

Другата теза, около която се обединяват представителите на бизнеса, е свързана с липсата на контрол. Твърде рядко се чуват оплаквания от високи данъци, от

непосилни социалноосигурителни тежести. Недоволството е причинено главно от различията в отношението към „големи“ и „малки“, към „свои“ и „чужди“. Във всички групи ръководителите на фирмите споделят, че няма еднакви правила за всички, че спазването на законите не се контролира. Според тях единственият контролен орган е държавата, а след като тя не изпълнява функциите си, малкият и среден бизнес няма ресурсите – нито финансови, нито човешки, нито информационни, да се бори с проблеми на толкова високо ниво. Опитите за промяна на бизнес средата, които се правят от браншови и нестопански организации, са почти неуспешни и са съпроводени от дългогодишни усилия. Оказва се, че ежедневната „борба за оцеляване“ оставя на заден план всички подобни начинания.

„При нас се харесва човек да може да има предимство пред другите, като използва непозволени средства или корупция и да получи определени блага. И всеки се стреми да достигне до това положение и той да може по този начин да се облагодетелства пред другите. Няма го това колективно мислене, че законът трябва да бъде за всички – като се започне от спирането на катаджиите по пътищата и се стигне до данъчни служби и други – администрация – навсякъде.” (Хасково)

„Проблемът е правилата да са за всички, т.е. проблемът не е, че данъците са високи или ниски, а проблемът е кой ги плаща, като са високи. И ако някой не ги плаща тези данъци, създава проблем на тези, които ги плащат... И функцията на държавата е в това да направи така, че всеки да ги спазва тези правила.” (Благоевград)

„... Когато има строго регламентирани неща, със срокове и с точки, със закони, просто не може да съществува корупция...” (Бургас)

„Не може едно нещо за мен да е по един начин, а за друг – по друг начин. Не може законът да се подменя от едно писмо на министъра на финансите. Не може един закон да се подменя от едно писмо или нареждане на Главно управление „Митници“. Не може един закон да се подменя от един данъчен инспектор.” (Благоевград)

„Законите имат за цел да те наказват, а не да ти показват къде си сгрешил. Законите се тълкуват двузачно. Когато иска да те накаже, го тълкува, за да те накаже, а не да ти покаже правия път.” (Гоце Делчев)

„От ХЕИ сте, минавате двамата, виждате нарушение и правите акта – 200 или 500 лв. Значи единият случай е да дам на двамата по 50–100 лв. и да мина гратис или да се опълча, че не са прави, но вижте колко интересно е направено – минават две – едната пише, а другата се подписва за свидетел. Затова казвам, че трябва да се изменят законите – всичко започва от законите. Ако така се направи законът, че както в Европа държавният служител е честен и

отваря вратата за частния бизнес, защото той го храни, той плаща всичко. Иначе няма да го има.” (Хасково)

Най-фрапиращите примери

„Преди години се проведе търг за инфраструктури на КПП, който включваше телефонизация, водопровод и т.н. Ние си позволихме да се мерим с големите и направихме една оферта, и смятахме, че нашата оферта е с реалната цена, защото сме тук. Всеки, който дойде от Варна в Гоце Делчев, би трябвало да му струва малко повече, защото ние сме базирани тук. Участвахме на отварянето на офертите в Министерството на строителството и трябваше да ви кажа, че офертите бяха от 790 хиляди до 2.4 милиона. Обяснете ми възможен ли е такъв диапазон в цените за едно и също нещо. Реалната цена беше около 1.2 милиона. Значи четири фирми бяхме около тази сума. На първо място беше „Сиконко” със 790 хиляди, след това беше „Главбулгарстрой” с 800 и нещо. Имаше една турска фирма, не си спомням име, която беше на 2.4 милиона. Не може за един същ продукт, каквото и да предлагаш, да има такъв огромен диапазон от 800 000 до 2 400 000. Следила съм тези европейски конкурси и за КПП Илинден. Цената беше по същия начин с разлика от 1 милион. Спомням си от 3.2 до 4.2 милиона.” (Гоце Делчев)

„Съвсем наскоро хванахме лекар с подкуп, перфектна полицейска операция, белязани банкноти и т.н., както се полага. Делото влиза в съда и в един момент имаше голяма вероятност, вместо да съдят корумпирания лекар, когато нещата са 1000% ясни, имаше голяма опасност аз да бъда подведена под наказателна отговорност за подстрекателство.” (Хасково)

„Аз мога да кажа като шивачи, за нас форма на рекет от общината е тази еко-охрана, която ходи и преследва, и глобява фирмите за някое изхвърлено ей такова парцалче. В противен случай трябва да си платиш 5000 лв. Тези патрули работят по анонимни сигнали, това е най-смешното, градът тъне в боклуци, ама наистина тъне, включително блоковете, комплексите отдолу е заринато, идентифицирани са кои са замърсителите, включително и в центъра има магазини и пред тях има боклуци. В същото време те обикалят там, където се знае, че има шивашки цехове, и се търсят такива парцалчета, за да се набеди някой. Те са по анонимни сигнали.” (Хасково)

„В Хасково е засегната и религията, не се посвени самата религия, всички фирми бяха рекетирани да дадат дарения и спонсорство за изграждане на този паметник, още не се знае колко пари бяха за този паметник. И накрая се оказва, че този монумент на Св. Богородица не е на община Хасково. Оказа се, че по документи двамата проектанти държат правата върху монумента. И се плащат определени пари за това, че този монумент е там, и тези пари не

отиват в общината, а отиват в създателите. Законът директно го е разписал – в преходните и заключителни разпоредби, в наказателната част, че е нормално и органите на КРС трябва да взимат пари.” (Хасково)

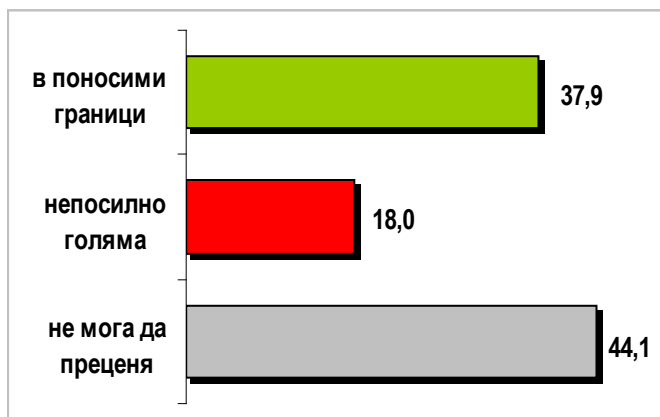
„На митница: Дойде онзи и ме хвана под ръка: „Документите са ти готови, ма тука, ако речеш да почерпиш сега нещо.” (Монтана)

„Една позната кандидатства за учителка в училище. Директорът ѝ казва: „Дай 2000 лв. и започваш.“ – при положение че заплатата ѝ ще е 180 лв. Тя пита: „А колко време ще работя за тези пари?“ Директорът отговаря: „А частните уроци, които ще даваш?“ (Видин)

Разпространение на корупцията

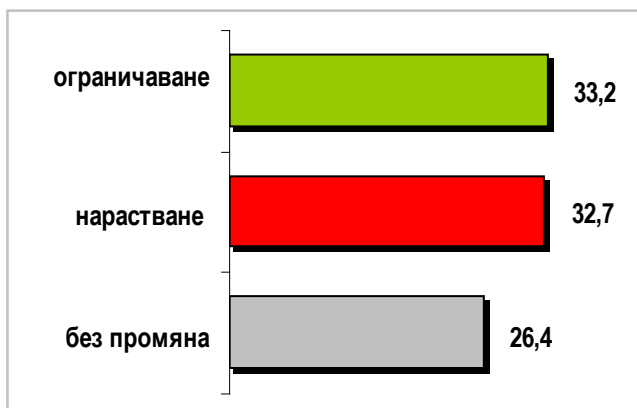
Според изследването сред бизнеса всеки пети български предприемач твърди, че нивото на корупция е непосилно високо (Графика 1). За половината от споделилите подобно мнение загубите, които търпят компаниите, са големи.

Графика 1. Разпространение на корупцията



Прогнозите за периода след присъединяването на България към Европейския съюз са по-скоро реалистични, отколкото оптимистични (Графика 2).

Графика 2. Очаквания за разпространението на корупцията в периода 2003–2008 година



Борба с корупцията

Независимо от множеството примери за корупция на различни нива, бизнесът няма ясна идея как да защитава правата си. Фразата „борба с корупцията“ е клише без особен практически смисъл. Цялата отговорност за наличието на корупция според мениджърите носи държавата – тя е законодателят, тя е контролният орган, тя е съдията. Фирмите очакват промени отгоре надолу и са скептични по въпроса, че те могат да ги предизвикат. Малкото начини за противодействие се отхвърлят по условие: процедурите по съдебен ред са тромави, „отнемат много пари и време и когато получиш възмездие, вече не те интересува“ (Пазарджик); браншовите организации изискват време, ресурси, човешки капитал, упоритост и усилия в продължение на години; самостоятелните опити за справяне със ситуацията не могат да бъдат успешни, тъй като противопоставянето предизвиква отрицателни реакции от страна на „силните“.

Положителни примери

Оказва се, че няма универсален начин за ограничаване на корупционните практики. Положителен пример в тази посока виждаме единствено в Хасково, където се създава Сдружение на шивачите, което цели да защитава бизнеса и правата им. По-долу са изброени няколко предложения, които според собствениците на фирми в Хасково могат да доведат до ограничаване на корупционните практики.

1. Увеличаване на доходите на държавните служители

„Трябва да се вдигнат доходите на държавните служители, за да имат самочувствието на хора, които служат на обществото.” (Хасково)

2. Високи санкции и засилен контрол

„По-високи санкции и по-засилен контрол, за да се следи къде е възможно да има корупция. Тип предавания скрита камера, нещо от този род.” (Хасково)

3. Създаване на браншови сдружения и организации

„Сериозните шивашки фирми се събират на 23-ти и ще създадат най-мощното в града сдружение, защото ще е подплатено с финансовата мощ на тези хора. Това ще бъде едно много мощно сдружение за решаване на общите проблеми. Само писмото, с което се цели създаването на сдружението, е подписано от 23 фирми, над 120 фирми ще бъдат.” (Хасково)

„Една от задачите, която си поставя сдружението, е именно тази – човекът да не бъде самотен. Защото борбата с корупцията е добра, но за да се опълчиш, трябва да имаш няколко неща – първо, да имаш парите, за да го направиш, второ, да имаш подкрепата, лакътната връзка на другия зад теб и трето, да знаеш какво да направиш.” (Хасково)

4. Лична – емоционална и финансова, ангажираност на членовете на сдружението

„Не говорим за някакви мега национални сдружения и когато тук се пръкнат двама души и се представят за техни представители – и ето ти браншови организации. Говорим за автентично, родени отдолу, родени от мъката браншови организации.” (Хасково)

Според изследването сред бизнеса най-ефективните мерки за борба с корупцията биха били силовите: увеличаване на строгостта на наказанията за корупция, полицейски акции и използване на СРС. Въвеждането на кодекси за етичен бизнес се нарежда на пето и шесто място.

Таблица 1. Каква според вас е ефективността на следните мерки за ограничаване на корупцията? (дял на отговорилите „голяма“)

	Процент
Увеличаване на строгостта на наказанията за корупция	79.3
Полицейски акции с белязани банкноти	53.9
Използване на СРС – камери, подслушване	43.0
Повишаване на заплатите на държавните служители	37.5
Присъединяване на фирмите към браншови кодекси за етичен бизнес	37.4
Изработване на собствени правила за етичен бизнес от страна на фирмите	35.4
Телефони за подаване на сигнали	31.2
Разглеждане на анонимни сигнали	23.6
Провеждане на информационни кампании	19.3
Подписване на споразумения между бизнесмените, че няма да предлагат подкупи	13.6
Саморазправа с корумпираните	11.8
Провеждане на социологически изследвания	10.7
Обединяване на предприятията от отделни сектори	10.0

Кодексът за етичен бизнес

Идеята за етичен кодекс се приема нееднозначно – одобрена като идея и отхвърлена като възможност да бъде приложена на практика. Един от основните и най-важните аргументи „против“ е, че все още у българските предприемачи не са изградени в достатъчна степен онзи начин на мислене и поведение, което би гарантирало доброволно спазване на правила – „Когато искаш да бъдеш конкурент, трябва първо да си етичен. Значи, има два типа бизнес, етичен и неетичен. И всеки един преценява към кой да се ориентира. То е начин на поведение, на мислене, на работа.” (Монтана)

„Няма смисъл. Трябва да стигнем тази култура, че да има смисъл. Ние не можем. В един малък град манталитетът трудно се променя. Тук всички се познаваме и се е създала една мрежа от мой познат, твой познат и т.н. Според мен ще е много трудно специално за един малък град като Гоце Делчев.” (Гоце Делчев)

Почти във всички групи под една или друга форма се изказва тезата, че на бизнеса му трябва ясни, строги норми и санкции.

„Основният проблем е не в липсата на правила, а че правилата не се прилагат.” (Благоевград)

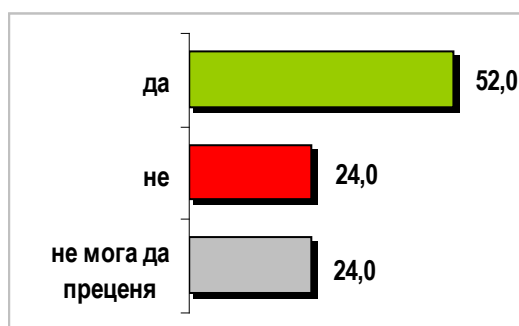
„Аз бих се подписал с две ръце, но съм сигурен, че после няма да излезе нищо.” (Видин)

„Това би било светска проява, имитация на дейност. Какъв е смисълът? Иначе – чудесно – ще го направим, ама няма кой да го спазва и кой да контролира.”
(Търговище)

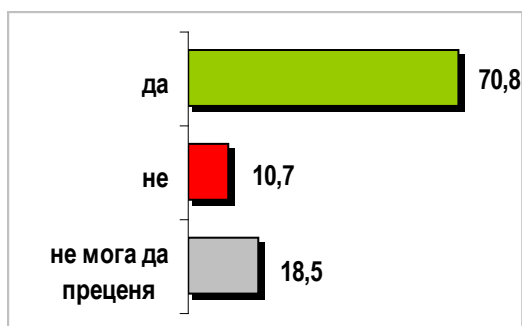
„Ще се подпишат такива документи за „добро поведение”, но после какво ще се случи? Дали ще се изпълняват? Модерно е да си със „светъл имидж” – участие в комитети и разни социални дейности, но бизнесменът се замисля и как да извлече полза от това.” (Силистра)

В противоречие с резултатите от качествено изследване е мнението на бизнеса, изразено в интервютата в цялата страна (Графика 3 и 4). Подкрепата за създаването на браншови кодекси за етичен бизнес е много висока – 71 на сто. Подобно декларативно намерение обаче би следвало да се възприема скептично, тъй като тук не се засяга въпросът дали ще има реални резултати за бизнеса от подписването на Анतिकорупционна харта.

Графика 3. Бихте ли написали собствен кодекс за етичен бизнес, към който вашата фирма и работещите в нея да се придържат?



Графика 4. Бихте ли подписали кодекс за етичен бизнес заедно с други фирми от вашия бранш?



ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ ЗА КОРУПЦИЯТА

Обобщение на резултатите от допитване до участниците в антикорупционни семинари и въпросник за обратна връзка с участниците в кръгли маси

Бленика Джелепова, Център за икономическо развитие

В рамките на проекта “Привличане на малкия и средния бизнес за активно противодействие на корупцията”, финансиран от Европейския съюз по програма ФАР “Развитие на гражданското общество” 2002, изпълнителят, Център за икономическо развитие, проведе допитване до участниците в антикорупционните семинари в дванадесетте общини, участващи в проекта.

На участниците бе предоставен анонимен въпросник, който се попълваше от тях на доброволен принцип. Като се има предвид, че голяма част от присъстващите на семинарите бяха представители на малкия и средния бизнес, мнението им за съществуването на корупционни практики в бизнес средата, както и за ролята на неправителствения сектор, медиите, държавните и общинските органи за противодействие на корупцията бяха изключително полезни при изпълнението на проекта.

Конструкцията на въпросите от анкетното допитване допълва анализите от проведените фокус-групи и националното представително социологическо проучване. Непредставителният обем на извадката не намалява обективността на получените резултати и отправените препоръки от участниците.

В допитването взеха участие 164 души от присъствалите на антикорупционните семинари в дванадесетте общини. Средният брой на попълнените анкетни карти е 14 души на община и представлява около 80 на сто участие на представителите на бизнеса.

Съществуващият скептицизъм към публично обсъждане на проблемите за активно противодействие на корупцията не даваше основания за оптимизъм в отговорите на въпрос № 1: “Темата за въздействието на корупцията върху малкия и средния бизнес представлява ли интерес за Вас?” Противно на очакванията, 98.8 на сто от отговорилите смятат, че темата е важна и заявяват своя интерес. В

хода на дискусиите и обсъжданията по време на семинарите беше констатирана и потвърдена същата заинтересованост, но с известно примирение и недоверие към премахване на пречките пред малкия и средния бизнес.

В съзвучие с изразените от бизнесмените мнения са и отговорите на въпрос №2: “Сблъскали ли сте се Вие с корупционни практики?” Откровените отговори на респондентите показаха, че 79.6 на сто от тях отговарят утвърдително, цифра твърде висока за страна, която би трябвало да насърчава предприемачеството и да предприема мерки за подобряване на средата за развитие на бизнес. Възможностите за намаляване на корупционния натиск и подпомагането на малкия и средния бизнес трябва да бъдат поставяни във фокуса на всички предложения към правителството и парламента.

Логиката на поставените въпроси изискваше да получим мнението на бизнеса: “По Ваше мнение трябва ли темата за корупцията да присъства в публичните дискусии постоянно?” с въпрос № 3. Очевидно е, че представителите на малкия и средния бизнес все още не са загубили напълно доверието си в държавата и нейните институции. 92 на сто от тях отговарят утвърдително на въпроса. В споделените по време на дискусиите мнения се открояваше категоричното им желание това публично обсъждане да доведе до видими и бързи резултати в посока на регулиране дейността на всички държавни и общински институции и намаляване на ниските нива на корупция.

За изследователския екип на Центъра за икономическо развитие темата за фискалната децентрализация и връзката ѝ с прехвърлянето на корупционния натиск от ниво държавно управление на ниво местна власт представляваше изключителен интерес. Поставеният в анкетата въпрос № 4: “Смятате ли, че с предоставянето на по-големи финансови правомощия на общините ще се усили корупционният натиск върху местната власт?” ни даваше възможност да установим доколко представителите на бизнеса са информирани по темата и имат готовност да приемат едно ново разпределение на отговорности в посока местна власт. Отговорите, които получихме, напълно съответстват на нашите очаквания. Около една трета от участниците са дали отговор “не мога да преценя”, а над една четвърт отговарят отрицателно. Неинформираността на бизнесмените е очевидна, а задължението на браншовите организации да ги запознаят с настъпващите или предстоящите законодателни промени – неизпълнено.

Отговорите на въпрос № 5: “Как оценявате ролята на неправителствените организации в създаването на обществена нетърпимост към корупцията?” са едно от доказателствата за оценка на обществото към дейността на неправителствения сектор и значението на проектите с антикорупционна насоченост. 84 на сто от анкетираните оценяват положително усилията на НПО сектора, а скептиците са пренебрежимо малко – едва 2.4 на сто. Тоест само четири участници в допитването изразяват недоверие към резултатите от работата на неправителствените

организации. Екипът на ЦИР споделя мнението, че подкрепата, която очакваме от държавните и общинските институции за промяна в административното регулиране и обслужване на бизнеса, ще затвърди доверието в гражданския сектор.

Последният въпрос № 6 от допитването е от типа “отворени” въпроси. С него се искат предложения от участниците “за подобряване информираността на гражданите за правителствените инициативи и промени в областта на антикорупционното законодателство”.

Получените отговори и конкретните предложения, които се съдържат в тях, могат да бъдат обобщени в няколко групи:

1. Достъп до информация и ролята на медиите

- Представителите на бизнеса предлагат законопроектите или други нормативни актове, които имат отношение към бизнес средата, да бъдат публикувани предварително.
- Браншовите организации да получават информация и разяснения по подготвяните промени в срокове, достатъчни за уведомяване на техните членове.
- Законодателните инициативи, свързани с борбата срещу корупцията, да се оповестяват и разгласяват чрез средствата за масова информация.
- Да бъдат използвани пълноценно регионалните и националните медии като източник на информация и конкретни разяснения.
- Да се използват възможностите за електронен достъп до информация, която всички държавни и общински администрации да предоставят качествено и в срок.
- Съществуващите бизнес центрове в градовете да предоставят информация на бизнесмените и да провеждат обучения, които да ги запознават както с нормативните документи, така и да формират у тях нова бизнес култура.

2. Промени, свързани с намаляване нивата на корупция

- Ограничаване на политическата корупция.
- Координация на усилията за борба с корупцията между звената на МВР, следствие, прокуратура и съд.
- Приемане на национално ниво на дългосрочна стратегия за борба с корупцията на всички нива и структури.
- Реформа на съдебната система – необходима както за решаване на бизнес дела, така и за случаите на корупция.
- Държавните и общинските институции, както и медиите, да информират по всички възможни начини гражданите за техните права и задължения.
- Да се предоставя информация от държавните институции за случаите на корупция и наказанията, които виновните понасят.

- Да има засилено обществено внимание към случаите на корупция в т.нар. “чувствителни” сфери като здравеопазване, образование, социални грижи и обществени поръчки.
- Непрекъснат контрол върху дейността на държавните и общинските служители.

3. Подобряване на бизнес средата – намаляване дела на “сивата икономика”

- Намаляване и опростяване на административните процедури, сроковете за издаване на документи и техния брой.
- Регламентиран достъп до всички обявявани обществени поръчки на държавно и общинско ниво, както и информация за тяхното изпълнение.
- Предоставяне на по-големи правомощия на браншовите организации, в т.ч. издаване на документи, лицензии и др.
- Да не се създават преференции на големите фирми, а да има равнопоставеност на стопанските субекти.

4. Активизиране на гражданското общество – участие в публични дискусии, представяне на резултати от проекти с антикорупционна насоченост, намаляваща търпимост към корупционни практики.

В заключителната фаза на проекта “Привличане на малкия и средния бизнес за активно противодействие на корупцията”, финансиран от Европейския съюз по програма ФАР “Развитие на гражданското общество” 2002, бяха проведени шест кръгли маси в градовете Благоевград, Пловдив, Видин, Русе, Бургас и Варна. На участниците, сред които имаше представители на държавните и общинските органи за управление, бизнесмени, журналисти и неправителствени организации, бяха раздадени въпросници за обратна връзка. Желанието на екипа от Центъра за икономическо развитие беше да получи обективна оценка за ефикасността на тези срещи, за полезността на предоставената информация, както и да стимулира активността на участниците за подобряване на диалога между бизнеса и администрацията.

На въпроса “Получихте ли актуална информация за промени в законодателството, свързани с подобряване на бизнес средата?” 76 на сто от отговорилите дават положителна оценка. Една от основните цели на проекта е свързана с възможността представителите на бизнеса да получат информация както за законодателните промени, така и за източниците на информация, които да използват в бъдеще. Непознаването на законите е сред основните причини за корупционен натиск върху малкия бизнес.

Презентациите на лекторите в кръглите маси бяха насочени и към представяне на добрите практики в сътрудничеството и диалога между представителите на бизнеса и общинските и централната власт. Според екипа, възможността за ре-

ализиране на партньорски отношения между бизнес обединенията и властите е залог за създаване на нетърпимост към корупционните практики и тяхното разкриване. По мнение на 74 на сто от анкетиранияте оценката им за “полезността на представените материали” е “много добра”, а други 24 на сто я намират за “задоволителна”.

В открития въпрос с “предложения за подобряване на диалога между представителите на бизнеса и администрацията” отговорите бяха идентични с препоръките на останалите участници в публичните събития по проекта:

- Усъвършенстване на цялостното законодателство с цел премахване на условията за корупция.
- Намалване на разрешителните режими и сроковете за издаване на документи.
- Да се гласува Закон за индустриалните камари с цел институционализиране на диалога между бизнеса и властите.
- Да се ускори въвеждането на електронната комуникация и се намалят таксите за електронни подписи.
- Срещите и разговорите на бизнес асоциациите и административните структури да бъдат постоянни.

Заявената готовност от участниците в кръглите маси за участие в публични събития, свързани с корупцията – близо 96 на сто, и декларираният от тях интерес към темата за въздействието на корупцията върху малкия и средния бизнес не оставят съмнение за необходимостта и полезността на подобни срещи.

МАЛКИЯТ БИЗНЕС СРЕЩУ КОРУПЦИЯТА

Елеонора Негулова, председател на УС на НСМСБ

Националното сдружение на малкия и среден бизнес (НСМСБ) е предприемаческа организация, създадена през 2000 година, и представлява конфедерация на регионални и браншови сдружения на предприемачи. Мисията на организацията е да спомогне за създаването на благоприятна среда за развитието на малките и средните предприятия и повишаване на тяхната конкурентоспособност. При реализирането ѝ Сдружението представлява своите членове в диалога и сътрудничеството с властите, правителствени и неправителствени организации. За периода на своето развитие НСМСБ успя да завоюва доверието на своите членове и партньори. В изпълнение на мисията си организацията участва в проекта „**Привличане на малкия и средния бизнес за активно противодействие на корупцията**” като партньор на Центъра за икономическо развитие и Националната мрежа за бизнес развитие. Мотивацията за това партньорство – на членовете на Сдружението, регионалните и браншовите му структури, както и на УС, е основателна, т.к. корупцията е една от заплахите за основните принципи и ценности на съвременното демократично общество. Тя подкопава доверието на гражданите в демокрацията, разрушава върховенството на закона и възпрепятства социалното и икономическото развитие на България. В работата си по проекта Сдружението е водено от убеждението, че обществото, и особено тази част от него, която създава добавената стойност, има право да изисква почтено и прозрачно управление, необременено от корупционни практики и рискове. Всеки български гражданин има право и следва да изисква от всеки служител в администрацията, на всяко ниво, почтено отношение и високо качество на обслужването.

В продължение на 18 месеца НСМСБ работи по проекта на територията на 4 общини и 6 областни града. Проведе се успешно социологическо проучване сред предприемачите за нивото на корупция, механизмите на нейното проявление, нагласите за противодействие. Организиран бяха обучителни семинари и кръгли маси по проблемите на корупцията. В тези форуми бяха поканени и участваха представителите на местната власт – областните и общински администрации, съда, прокуратурата, Националната агенция по приходите, митниците, Държавен

финансов контрол, Сметната палата, регионалните офиси на ИАНМСП, предприемачески и браншови организации, членове на НСМСБ и други предприемачи, регионални и национални медии. Целта беше да бъдат обхванати повече заинтересовани страни за диалог и активизиране на гражданската позиция на участниците в тези събития, за обсъждане и предприемане на конкретни мерки за борба с корупцията. По време на дискусиите мненията се обединиха около това, че за ефективно противодействие на корупцията не са достатъчни само институционалните мерки. Необходимо е създаването на нов тип политическа и икономическа култура на нетърпимост към нея, което е невъзможно без съвместните усилия на всички държавни институции, медиите, неправителствените организации и гражданите. Трябва да се обединяват усилията и ресурсите на обществото за ясното разграничаване и спазване на границите на допустимо и недопустимо поведение и за въвеждане на механизми, които да създадат неблагоприятна за развитие на корупцията среда.

Кои са основните изводи от работата по проекта

Най-много критики и най-много примери бяха дадени за неефективното административно регулиране на бизнес средата, което поражда многобройни възможности за корупция.

Държавната администрация е конституирана с основна функция да реализира изпълнението на законите, подпомагайки по този начин органите на изпълнителната власт и реализирайки административното регулиране на бизнес средата. Поради съществуването на тази функция държавната администрация има голяма честота на взаимоотношенията си, което е основна причина корупцията, в по-голяма или по-малка степен, да засяга всички органи на изпълнителната власт. От друга страна, неясните и постоянно променящи се законови разпоредби дават възможност за субективни тълкувания, в много случаи водещи до злоупотреба с власт и до чести решения по целесъобразност.

Предприемачите отчитат и още една тревожна реалност, която е мощен корупционен фактор – поради недокрай уредените обществени отношения в законова форма, често пъти те се уреждат чрез нормативни актове на изпълнителната власт – наредби, правилници, служебни писма и др., което естествено поражда корупционен натиск от страна на заинтересованите страни. При фокус-групите и в резултатите от социологическото проучване по проекта се забелязват няколко основни недостатъка в качеството на публичните услуги, припознавани като главни източници на корупция, например липса на ясно разграничаване на компетентностите между различните администрации, включително и вътре между нивата на дадена администрация, бюрократизъм и неефективност. Поради това, че администрацията сама създава правилата, по които работи, често пъти те са прекалено сложни и неясни и всъщност тежестта се прехвърля върху потребителя на публичната услуга, в повечето случаи предприемачи от малкия и средния

бизнес, които в процеса на получаването ѝ се превръщат в обслужващи самата администрация – куриерстват между различните нейни служби, размножават документи, които вече са архивирани, т.е. налични, но поради слаба организация администрацията не може да ги ползва, и други подобни. Липсата на сериозен вътрешен контрол създава усещането на служителите, че корупционното им поведение ще остане незабелязано или ненаказано.

Най-силното оръжие на администрацията е Законът за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност (ЗОАРАКСД), който в България се нарича по този начин, а в Полша – Закон за стопанската свобода.

Кои са основните проблеми в неговото спазване, отчетени по време на срещите по проекта:

1. Нормирани са нови регулативни режими, без да се спазват изискванията, предвидени в ЗОАРАКСД.
2. Разпоредбите на нормативните актове, регламентиращи регулативни режими, не съблюдават изискването на чл. 5, ал. 2 от този закон – когато определени обстоятелства са удостоверени от друг орган и са вписани в публичен регистър, административният орган да не изисква доказването им по друг начин, освен чрез представяне на писмена декларация.
3. Не малка част от таксите за административно регулиране не съответстват на изискването на чл. 3, ал. 1 от ЗОАРАКСД.
4. Министерският съвет, другите административни органи и органите на местното самоуправление не изпълняват докрай задълженията си по § 4, ал. 1 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗОАРАКСД – да предприемат действия съобразно своята компетентност за внасянето на промени във всички заварени подзаконовни нормативни актове, чиито разпоредби противоречат на ЗОАРАКСД. Такива промени са наложителни в случаите, когато: подзаконовият нормативен акт регламентира (въвежда) лицензионен или регистрационен режим за извършването на стопанска дейност или за извършването на сделки или дейности, и/или подзаконовият акт регламентира изисквания за стопанска дейност.

Най-често корупционните практики, свързани с дейността на държавната администрация, се инициират от предприемачите, за да се:

- повлияе върху вземането на нормативни решения,
- намалят, отложат или отменят административни наказания,
- извърши нещо за дадено физическо или юридическо лице, на което то няма право,
- ускорят дадени процедури или да се получи достъп до служебна информация.

Един от общите индекси, по които можем да се ориентираме в каква степен бизнесът зависи от администрацията, е **индексът на "икономическата свобода"**. България е на 52-ро място в класацията на "Херитидж" и Wall Street Journal 2004 след Естония (4), Кипър (21), Латвия (23), Литва (28), Малта (29), Чехия (33), Унгария (35), Словакия (36), Полша (41), Словения (45).

Кои са слабите страни на България:

- твърде много регулации, които дават права на бюрокрацията и спъват бизнеса,
- слаба защита на собствеността поради неефективна съдебна система,
- високо ниво на сивата икономика,
- необходимост от второ – регионално ниво на местно самоуправление,
- сравнително високо данъчно облагане и високи държавни разходи и др.

Шест са основните, най-масово създаващи трудности за бизнеса документи:

- санитарно разрешително за въвеждане в експлоатация от ХЕИ;
- регистрация на търговски обект;
- разрешение за строеж (виза за строеж);
- разрешение за ползване на строеж;
- разрешение за въвеждане в експлоатация от ДВСК;
- разрешение за превози на пътници и товари с автомобилен транспорт.

Бизнесът откроява и **три основни проблема** при получаването на всички видове административни актове:

- продължителността на процедурата по издаване на документа;
- големия обем документи и изисквания, необходими за получаване на индивидуалния административен акт, и
- необходимостта от представяне на документи, които вече се съдържат в публичните регистри.

Регистрационните и разрешителните режими и приравнените към тях са сред най-разпространените, определящи работата на фирмите в страната.

Подобна е ситуацията и по отношение на регистрационните режими. Над половината от фирмите (54 на сто) притежават един вид регистрация, а други 40 на сто имат от 2 до 6.

Срокът, в който обикновено се получават готовите документи, е дълъг (за някои между 21 и 30 дни). Много често той не се спазва и има какво още да се желае по отношение на администрирането и нормативното уреждане на регулативните режими.

Добрите практики за оптимизиране на административното регулиране на бизнес средата – мощен антикорупционен фактор

Освен множеството слабости, предприемачите отбелязват и редица добри практики, установени в последните години, които водят до оптимизиране на работата на администрацията, подобряват качеството на публичните услуги и постепенно ограничават възможностите за корупция. Ето някои от тях:

- Бизнесът оценява положително създаването на Министерство на държавната администрация и административната реформа, което като институция ще реализира стратегията за повишаване на стандартите на публичните услуги и качеството на работа на администрацията.
- По отношение на личния ѝ състав се адмира повишаването на възнагражденията за държавните служители, назначаването на млади хора и обучението на кадровия състав по чужди езици и компютърна грамотност. Очакват се по-нататъшни инвестиции в материалното обезпечаване работата на администрацията.
- Приветстват се първите стъпки по изграждането на електронно правителство за неприсъствен достъп до централната и местната администрация и предприетите мерки за засилване ефективността на контрола върху нейната работа.
- Изграждането на централизирана електронна система за регистрация на търговските дружества и юридическите лица с нестопанска цел.
- Ускоряването на процеса по предоставяне на услуги „на едно гише” и по-широкото му приложение в общинските администрации.
- Продължаването на работата по намаляването на лицензионните и разрешителните режими.

Бизнесът настоява за прехвърлянето на специфични дейности по лицензирането към браншовите организации, като държавните институции да се ограничат до контрола, включително върху отказите от издаване на разрешения и лицензи. В този смисъл се оценява като крайно наложително приемането на Закона за браншовите организации, който да регламентира ролята и функциите им.

Какви мерки за намаляване на корупцията в стопанската сфера са необходими

Извън формалните институции на пазара и правовата държава, потенциал за корупция и преразпределение на икономическите ресурси възниква при взаимодействието на държавата с частния сектор, където съществуват множество възможности за конфликт между обществения и частния интерес.

Никой не отрича, че през последните години беше постигнат съществен напредък във финансовата стабилизация, макроикономическата стабилност, либерализацията и изграждането на институционално-правната рамка на българската пазарна икономика. Тези промени безспорно доведоха до създаването на по-

добра бизнес среда, намаляването на дела на скритата икономика и ограничаването на корупцията в стопанската сфера. Постиженията в тази посока обаче са неудовлетворителни. Пропиляно беше време, енергия и ресурс на българското общество, без да се реализират възможните резултати, за разлика от други бивши социалистически страни, които вече се присъединиха към Европейския съюз. Причините са много, но погледът на бизнеса е насочен към бъдещите действия на българското правителство, което трябва да продължи политиката за намаляване обхвата на държавната намеса в икономиката за сметка на засилване на държавността и правовия ред. По този начин ще се намалят възможностите за административна корупция, ще се подобри качеството на предлаганите публични услуги и ще се подобрят условията за бизнес.

Антикорупционните усилия в стопанската сфера следва да бъдат насочени към:

- Прозрачно управление и контрол на обществените приходи и разходи на централно и местно ниво (вкл. финансовите средства от фондовете на Европейския съюз) в сферите на обществените поръчки, концесиите, данъчното и митническото обслужване.
- Ограничаването и предотвратяването на корупцията в администрацията по приходите и митническата администрация, които са ключови за подобряване на бизнес средата, за равнопоставено третиране на стопанските субекти и за намаляване на възможностите за нерегламентиран политически натиск върху бизнеса.
- Постигане на по-висока ефективност на контролно-ревизионната дейност на данъчната администрация. Необходими са мерки за оптимизиране на процеса за насочване, възлагане и отчитане на контролно-ревизионната дейност, тъй като понастоящем ревизиите се насрочват непрозрачно, не-ефективни са и са извор на корупционен натиск върху бизнеса.
- Подобряване на качеството и отчетността при предоставянето на обществени и административни услуги за бизнеса и по отношение на големи и важни публични сектори като здравеопазването и образованието. Липсата на достатъчно квалифициран човешки ресурс става все по-голям проблем за българския бизнес. Неговото решаване трябва да се търси и в посока на привличане на чуждестранна работна ръка за някои видове дейности.
- Въвеждане на ясни правила за публично-частно партньорство и създаване на условия за обединяване ресурсите на публичния и частния сектор. Необходима е по-ясна законова регламентация на отношенията държава – бизнес в рамките на обществените поръчки и концесиите с правно регламентиране на формите на публично-частното партньорство. Промените в

Закона за обществените поръчки и въвеждането на по-гъвкави форми на договаряне ще дадат възможност на повече малки и средни предприятия да се включват по-активно в състезанията за обществени поръчки.

- Правителствените програми за повишаване на конкурентоспособността на предприятията, в това число новосъздаденият Иновационен фонд към Министерството на икономиката и енергетиката и Фондът за енергийна ефективност, са мерки, които се възприемат с надежда от предприемачите в сектора на МСБ. Проблемите им при кандидатстването се свеждат до липса на навременна и достъпна информация, неспособност за подготовка на проекти и липса на опит за работа по подобни програми.

В този смисъл е необходимо да се обучат екипи (към ИАНМСП, общините, бизнес асоциациите и др.), които да подпомогнат предприемачите при кандидатстване в конкурсите по тези програми и така да се ограничи корупционният натиск върху тях от страна на малкото подготвени в момента експерти и да се преодолее недоверието на бизнеса, че може да участва и спечели проекти.

Необходимо е българското правителство да работи за подобряване механизмите на корпоративно управление и създаване на легитимни процедури за достъп на конкуриращи се икономически интереси до процеса на формиране на националната икономическа политика, които ще водят до намаляване на корупционния натиск от страна на бизнеса чрез:

- Подобряване на системата за информиране на бизнеса, особено на малките и средните предприятия, за законодателните инициативи и намеренията за промени в пазарните правила на правителството. Различните министерства трябва да въведат системност, последователност и координация в своята информационна политика.
- Стимулиране на средата за развитие и укрепване на бизнес асоциациите като важен партньор на правителството в множество инициативи, например при провеждането на обществени поръчки, лицензирането на бизнес дейности, финансирането и предоставянето на публични услуги и др.
- Прекратяване на практиката по нормативен път да се създават неправителствени организации, на които да им се възлагат регистрационни и/или регулиращи функции за дейности, които не са от първостепенна важност за обществения живот.
- Подпомагане и стимулиране развитието на по-добро корпоративно управление и корпоративна социална отговорност в частния сектор.

- За прилагането на ЗОАРАКСД е от голямо значение предприемачите да познават своите права и да изискват тяхното спазване, а администрацията да знае добре своите задължения. В тази насока съществена роля могат да имат образователни курсове за бизнеса и администрацията, брошури, информационни материали на страницата на Министерството на икономиката и на други министерства и държавни органи.

Малкият бизнес и монополите

Проблемите с монополите са много, поради което тяхното решаване е цел на редица специализирани закони.

При работата по проекта бяха предложени на обсъждане, основно на семинарите и кръглите маси, някои добри практики по отношение реструктуриране на монополите: приватизацията на БТК, електроразпределителните дружества и електропроизводството, публично-частните партньорства в изграждането на транспортната и друга инфраструктура. В интерес на истината, оценките по отношение на приватизацията и демонополизацията, изразени по време на срещите по проекта, не са еднозначни. Участниците в семинарите и кръглите маси във Видин, Пловдив, Русе и Варна реагираха критично на представените примери за добри практики. Основните критики са насочени към липсата на достатъчна защита на потребителите на предлаганите услуги – комуникационни, производство и доставка на електроенергия и газ. Беше посочено, че частните дружества, заместили държавата, действат отново монополно и с префинени юридически техники поддържат това си монополно положение. Освен критиките, постижение представлява обединената реакция на местните общества срещу подобни явления.

Децентрализация и увеличаване на отговорностите на местната власт

В Конституцията на България е определен моделът на управление на нашата държава, който представлява: 1 правителство и 264 общини. Липсва реално действащо, избираемо второ ниво на местно самоуправление. В последните години се правят първи стъпки към децентрализация и прехвърляне на повече права и отговорности към местната власт, но сериозните промени в тази посока предстоят поради необходимостта от промяна в Конституцията. Коруptionята на местно ниво – в изборните общински органи и в общинската администрация, където се осъществяват ежедневни непосредствени контакти с гражданите, в това число и предприемачите, във връзка с най-търсените услуги – се определя като масова или малка корупция. Тя има обаче дълготрайни и дългосрочни негативни последици както за деформация на местното самоуправление, така и за самото общество.

Осъзнаването на ролята и възможностите на местното общество да управлява ресурсите на дадената територия е важен фактор за реализирането на идеята на местното самоуправление. Именно в отработването на местните правила и директното участие на представители на бизнеса при тяхното създаване и прилагане може да се търсят пътища за ограничаване на нерегламентирани отношения.

Бизнесът има нужда от работеща и ефективна съдебна система

Бяха предприети известни стъпки за подобряване функционирането на съдебната система, но все още съществуват значителни предизвикателства пред нея. Отбелязва се известен напредък в съдебната реформа, но подобряване функционирането на съдебната система остава от значение за осигуряването на прозрачна, стабилна и надеждна правна рамка за осъществяването на стопанска дейност и упражняването на вещните права. Беше забавено приемането на Административнопроцесуален кодекс и преразглеждането на Гражданскопроцесуален кодекс, което ще бъде от съществено значение за ускоряване на правните производства, улесняване преразглеждането на административните актове и осигуряване на по-голяма яснота и правна сигурност. През декември 2004 г. влезе в сила Закон за медиацията като алтернативна извънсъдебна процедура за решаване на спорове. Изпълнението на решенията от частни съдия-изпълнители бе по принцип улеснено чрез приемането на закон през май 2005 г. И двете мерки все още предстои да бъдат напълно приложени, и би следвало да подобрят функционирането на съдебната система и по-специално условията за изпълнение на договорите.

Ценни са конкретните предложения на бизнеса за оптимизиране работата на съдебната система като например:

- Създаване на специализирани търговски съдилища.
- Единен електронен регистър на фирмите и свободен достъп до него на всички заинтересувани лица.
- Пълно компютризиране на деловодството на съдебната система, вкл. и протоколирането на заседанията.
- Бързо подновяване и рязко подобряване на качествения състав на ползваните от съда експерти (вещи лица).
- Намаляване на съдебните такси.
- Промяна на процедурите на публичната продажба в насока на отчитане на интересите на кредиторите.
- Усъвършенстване на производството по несъстоятелност с цел неговото бързо приключване с осребряване на имуществото.

Колко плаща бизнесът при корупция

Забелязва се тенденция към значително увеличаване на дела на подкупите за част от услугите, особено при сумите до 250 лв. Покачване има при повечето видове услуги. Сключването на договори с големи предприятия също е обвързано с плащането на повече неофициални суми, но при този тип “услуга” размерът на подкупа варира в зависимост от големината на сделката. Най-скъпо “платените” обществени услуги, при които дадените неофициално суми или подаръци са над 1000 лв., са спечелването на обществени поръчки, участие в съдебни процедури, сключването на договори с големи предприятия и регистрацията на фирма. Плащането на митнически задължения също е свързано с корупционни сделки, но техният размер е равномерно разпределен в различните категории и най-често е малък (до 250 лв.) или среден (от 501 до 1000 лв.).

Налага се изводът, че наред с нелоялната конкуренция, българският бизнес все още понася сериозни загуби от широкото разпространение на корупцията в административното обслужване и контрол на стопанската дейност. Тя остава сериозна пречка пред пазарната конкуренция, основана на ясни правила, прозрачност и равнопоставеност на предприемачите. Ограничаването на този вид корупция е един от лостовете на силна икономическа политика за повишаване на конкурентоспособността на малкия бизнес.

Нужно е да се завърши процесът на изграждане на институционално-правната рамка за развитие на бизнеса в България, като постепенно отпаднат всички бариери пред свободното предприемачество. Това ще стане възможно чрез разумното самоограничаване на инструментите на държавна намеса и финализиране на икономическите реформи в прехода към пазарна икономика.

Тези цели изискват изменения и допълнения в нормативната база и усъвършенстване на практиката по прилагането на вече приети нормативни документи. От друга страна, надежден отпор се очаква от въвеждането и спазването на етични кодекси на професионални, гилдийни и целеви сдружения на предприемачите.

Все пак бизнесът отдава по-големи надежди етичните кодекси да проработят в частни условия, отколкото в публичната администрация, което може да се реализира със силни бизнес асоциации.

Необходимо е да има повече добри практики по примера на водещи компании като Shell, KPMG и други големи корпорации, които споделиха опита си за противодействие на корупцията, разяснявайки проблема, изградените механизми за създаване на атмосфера за споделяне, обучение на персонала и контрагентите, правила и практики за разкриване на конфликти на интереси.

Това, което Националното сдружение на малкия и среден бизнес отчита като по-

ложителни резултати от работата по проекта, включително антикорупционните семинари и кръглите маси, са:

- публично изразени активни граждански позиции от предприемачите,
- споделен опит във връзка с конкретни прояви на корупционни практики.

Представените от предприемачите предложия и идеи как да се ограничи корупцията в различните сфери на обществения живот ще залегнат в по-нататъшната работа на Националното сдружение на малкия и среден бизнес.

Какво споделиха предприемачи пред НСМСБ

По време на многобройните срещи и разговори с предприемачи по проблемите, залегнали в проекта, НСМСБ получи голяма по обем информация относно конкретни форми на злоупотреба с власт, нерегламентирани отношения, прилагане на двойни стандарти, търговия с влияние, оказване на натиск и др. форми на проява на корупцията. Получените конкретни сигнали са 11. По някои от тях последваха по-нататъшни стъпки по проверката им. Например получен бе сигнал по време на кръгла маса в гр. Пловдив, проведена на 28 февруари 2006 г., от член на браншовото сдружение на малките и средните кабелни оператори „ТВ САТ-Иван Гологанов“, относно прилагане на двойни стандарти от РДНСК – Пловдив, спрямо „Евроком“ и ТВ САТ. По този случай беше разменена кореспонденция с ДНСК и община Пловдив. Проведеха се и срещи на ръководството на НСМСБ с директора на ДНСК и кмета на община Пловдив. Започната е проверка и очакваме засегнатите институции да излязат със становища.

Малки преработватели в хранителната индустрия изпратиха сигнали, че са станали жертва на недобросъвестната работа, дори злоупотреба с власт, на различни поделения на ДВСК и общинските власти. В последните две години те споделят, че са били обект на корупционен натиск от тези институции. Много от предприемачите са разработили и съгласували технологични и други проекти за покриване на изискванията към преработвателите в хранителната промишленост. Цитираните институции са им направили предписания, които те съвестно са изпълнили. Независимо от това от началото на 2006 година предприятията са затворени и не работят, т.е. държавни служители, които са поставили своите резолюции, всъщност не носят отговорност за работата си, а цената плащат предприемачите. В резултат от масовостта на това явление се роди нова браншова организация към НСМСБ – Национално сдружение на малките преработватели в хранителната промишленост. За съжаление процесите, породили сдружаването (затворени предприятия, фалирали фирми, невърнати кредити, оставени без работа хора), са в напреднала фаза и за много от колегите предстои реструктуриране на бизнеса и пренасочването им в други дейности.

Подадени бяха сигнали за корупционен натиск и спрямо предприемачи в качеството им на наематели на общински имоти или кандидатстващи за закупуването им. Единият от тях дойде от гр. Трявна от член на Сдружението, наемател на общински имот, върху който той е построил собствена постройка. Поради това, че имотът е в централната част на града и към него има много интереси, общината оказва натиск за преместването на постройката на друго място, което е практически невъзможно. Юристи на НСМСБ водят дела по случая.

Горните примери може би не са толкова драстични, колкото тези, които се появяват напоследък по първите страници на вестниците. Но те са примери на масови случаи и понякога изискват от предприемачите да вземат решения, които касаят бъдещето на техния малък бизнес.

Това, което ни обнадеждава, са резултатите от проекта за осъзнаване на обществената роля на малкия и средния бизнес, включително и в противодействието на корупцията. Приемането на етичните кодекси от предприемачи и цели браншови сдружения, изказаните граждански позиции, проведените многобройни срещи с представители на централната и местните власти, неправителствени организации и медии, направените предложения за промени в законодателството и организацията на работата на държавната администрация показват, че гражданското общество в България започва да става по-силно и по-отговорно. В крайна сметка, за да живеем по-добре, всичко започва от мен, от теб, от нас самите.

В подготовката на този доклад са използвани данни от Становища на УС на НСМСБ, лични срещи с предприемачи, получени сигнали (писмени и устни), социологическото проучване, проведените фокус-групи, обучителни антикорупционни семинари и кръгли маси по проекта, а така също на „Алфа Рисърч”, „Витоша Рисърч” и Националната стратегия за противодействие на корупцията.



КОРПОРАТИВНИЯТ ОПИТ НА SHELL

Как Shell се справя с корупцията

Корупционните практики съществуват навсякъде по света под различна форма и с различна интензивност. Дълг на всеки участник в обществения и икономическия живот е да работи за минимизирането и отстраняването на този проблем. Това важи в особена степен за световна корпорация, каквато е Royal Dutch Shell, която разчита на подкрепата на над 100 000 служители в повече от 140 държави. Огромна част от служителите на компанията са местни жители, а част от държавите, в които оперира компанията, са с твърде ниски стойности на Показателя за корупция на Transparency International.

Единственият възможен избор за компанията е да води политика за борба с корупционните практики навсякъде по света, и то чрез преодоляване на съществуващи негативни местни практики и наслоени традиционни ценности. Компанията съзнава своята отговорност не само като работодател, но и като активен участник в живота на всяка една държава, тъй като чрез дейността си тя оказва въздействие върху другите участници в икономическия и обществения живот – договорни партньори и доставчици, правителства, клиенти.

В независимо **Проучване на персонала на Shell (Shell People Survey)** от 2004 година 79 на сто от 82 400 души, попълнили въпросника, са се съгласили със становището, че „Shell работи почтено при взаимоотношенията си с обществото/общността, в която работим”. Постигането на този резултат е плод на дългогодишни целенасочени дейности на компанията за елиминиране на корупционните практики в дейността на компанията навсякъде по света и в демонстрирането на нетолерантност към тези практики в обществото като цяло.

Водена от нуждата за преодоляване на негативните практики в различните държави, компанията създава своя собствена система, базирана както на универсални правила и принципи за борба с корупцията, така и на поредица от дейности, извършвани и адаптирани към местните условия във всяка една държава,

в която работи. Тази система се основава на шест основни стъпки за борба с корупцията.

Бизнес принципи

През 1976 година, преди почти 30 години, Shell предприе **първата** стъпка, като издаде **Общите бизнес принципи на Shell**. С тях бе поставено началото на разработване на систематичен и универсален подход към проблемите, които подкупите и корупцията поставят пред компанията като Shell. Принципите **описват недвусмислено** какво точно трябва да е бизнес поведението на Shell и изтъкват, че няма да бъдат приемани нарушения на тези принципи от страна на служителите. В последната редакция на Бизнес принципите на компанията от 2005 година ясно е указано, че „Прякото или косвено предлагане, заплащане, искане или приемане на подкупи под каквато и да е форма е неприемливо“. В принципите не се прави разлика между финансови стимули и подкупи.

Разделът за бизнес почтеността в Общите бизнес принципи на Shell е особено строг. Всички служители и ръководители на компанията са запознати с тези принципи и са насърчавани активно да съобразяват дейността си с тях.

Вътрешна комуникация

За ефективното прилагане на тези принципи спомага втората стъпка за борба срещу корупцията – **вътрешна комуникация и обучение**. Shell използва различни организационни и комуникационни инструменти, за да запознае целия персонал с политиката и принципите на компанията. Те са заложили както в договорите на персонала, така и в определен набор печатни материали, представят се в програми за обучение на новите служители и на опреснителни курсове. В компанията се издават и ясни указания по отношение на подаръците, политическите финансираня, гостоприемството и потенциалния конфликт на интереси.

Компанията е разработила и детайлен наръчник за ръководителите, който посочва точно какво се изисква за борбата с подкупите и корупцията. Изданието може да бъде намерено в уеб сайта на компанията – www.shell.com. Всеки месец се изтеглят приблизително 4 000 копия от наръчника от лица, външни за компанията. В наръчника са включени конкретни примери и упражнения за разрешаване на казуси от реалния живот, които илюстрират защо подкупите и корупцията са много по-комплексни от изтъркания образ на плика, пълен с банкноти.

Пример

В един от учебните примери се разглежда казус с извършване на покупка на специализирано оборудване по инвестиционен модел за клиент. От фирмите вносителите на оборудване се събират оферти за специфицираното в инвес-

тиционния модел оборудване. Две от фирмите (X и Y) предлагат желаната марка, модел, характеристики оборудване, като цената на X е с 5 на сто по-висока от цената на Y. Служителят на Shell информира фирма X, че офертата ѝ не е предпочетена. В телефонен разговор или по време на среща фирма X предлага на служителя на Shell да приеме предложената цена на оборудването, като в замяна ще получи половината от 5-те процента разлика в цените.... Този пример поставя редица въпроси от етично и професионално естество: Как би трябвало да постъпи служителят? Да информира ли своя пряк ръководител за това предложение? Дали фактът, че е получил такова предложение, няма да се изтълкува в посока, че самият той с поведението си провокира подобни предложения? Трябва ли служителят да откаже предложението, като се позове на Shell Бизнес принципите? Какво би се променило, ако се окаже, че един от съдружниците във фирма X е съпруг/съпруга на въпросния служител на Shell, и т.н.

Редица подобни примери са включени в раздела „Справяне с дилеми – притурка за обучение” към Наръчника за ръководители за справяне с подкупите и корупцията. Повечето от тях са формулирани на базата на опита на компанията в световен мащаб.

Решаването на казуси, свързани с корупционни практики, е много трудно. Shell разчита на **фирмената култура**, насърчаваща прозрачността, честността, както и на ясните указания за приемливото поведение, които би трябвало да помогнат при справянето с тези дилеми. Джеймс Улфенсън, президент на Световната банка, отбелязва: „Корупцията е проблем, с който се сблъскват всички държави. Решенията на този проблем обаче могат да бъдат намерени единствено на **местна почва**.” Това важи както за държавите, така и за фирмите: противоотровата срещу корупцията се намира само в самата държава.

Антикорупционна култура

Третата стъпка в дейностите на Shell е създаването на **антикорупционна култура** в групата Royal Dutch Shell. Директорите за отделните държави се насърчават да използват общ подход, като в същото време могат да разработят свои собствени специални указания, които да отговарят на местните традиции и култури – например за даването и получаването на подаръци.

В същото време компанията се опитва да избегне създаването на култура на обвиняване: хората не трябва да се притесняват да признават грешките си и да разискват възможни погрешно интерпретирани действия или дилеми, с които се сблъскват в своята работна среда. От друга страна, трябва да има ясно изразено отношение към очевидните случаи, така че да се даде сигнал, че няма място за служители, които си позволяват да бъдат корумпирани или използват корупционни методи. За съжаление в част от структурите на Shell тези вътрешни усилия

все още често се посрещат с известна доза скептицизъм и външните критици ги считат за формалност и празнословие.

Контрол

За да бъдат максимално ефективни дейностите в борбата с корупцията, Shell прилага четвърта стъпка в процеса – детайлен вътрешен и външен **контрол**. Във всяка държава Shell назначава местен управляващ директор (Country Chair), който едновременно е лицето на Shell и отговаря за репутацията и интересите на групата Royal Dutch Shell в съответната държава. От тях се изисква да разследват и докладват за всеки случай на даване или приемане на подкуп или финансов стимул и да прекратят подобни практики. Освен това в края на всяка година от тях се изисква да публикуват “Бюлетин на местния управляващ директор” (Country Chair letter), в който се описват всички постижения и проблеми, свързани с бизнес принципите през съответната година. Освен че се анализират, тези данни по-късно се обсъждат на **лична среща** с член на Управителния съвет – най-висшия орган в Shell. След тази среща на най-високо равнище се разработва план за действие за всяка държава за нужните инициативи на търговската централа.

Друг процес на контрол дава възможност за получаване на сигнали за евентуална корупция от независима страна в процеса. На разположение на служителите са “Горещи телефонни линии за спазване на Бизнес принципите”.

Като много други големи корпорации, Shell прилага собствени процеси за контрол с **вътрешен и външен одит** за проверка на бизнес практиките на различни равнища в групата Royal Dutch Shell, които, освен другите теми, могат да разкрият случаи на подкупи и корупция и да идентифицират сферите с по-висока степен на опасност от конфликт на интереси.

Външно отчитане

Компанията е ангажирана в отбелязване на напредъка в борбата с подкупите и корупцията всяка година. Това е петата стъпка на Shell: **външното отчитане**. Всяка структура е ангажирана с представяне на действително положените усилия. В годишния отчет на Shell се указва конкретният брой на регистрираните корупционни практики в структурите на компанията и какви стъпки са предприети за справяне с тях. В отчета на Shell за 2004 година например е указано, че Shell е предприел действия в 64 случая през 2004 година за предотвратяване на даване на финансови стимули (като в резултат на това са прекратени договори поради несъвместимост с Shell Бизнес принципите), а 16 подкупа са били платени или приети от персонал, доставчици или посредници на компанията в световен мащаб.

Ангажиране на трети страни

Всички тези усилия ще са по-ефективни, ако в процесите за борба с корупцията бъдат включени още много участници в обществения, икономическия и политическия живот на държавите. Шестата стъпка за борба срещу корупцията е насочена към **ангажиране с външни дейности за предотвратяване и борба с корупцията**. Shell работи в близко сътрудничество с неправителствени организации, промишлени организации и международни органи в целия свят. Компанията играе активна роля в дебата, в разработването и подписването на различни международни спогодби, като Бизнес принципите за противопоставяне на подкупите на Transparency International.

Бдителността и прозрачността са от основно значение – трябва да продължаваме да се учим от примерите на другите, да споделяме най-добрите практики, да работим в сътрудничество и да помним, че корупцията е вечен проблем.

За да може той да бъде решен, са необходими три важни условия: създаване на корпоративна политика за ограничаване на този тип практики, адекватното адаптиране на тази политика към местните структури на една организация със съответния контрол и строгост и обединяването на бизнеса, политиците и обществените организации за разпространяване на посланията срещу корупцията и налагане на антикорупционни политики на различни нива в обществения живот.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ЕТИЧЕН КОДЕКС

Аз вярвам, че всичко в моята работа е подчинено на отговорността ми към обществото.

Ценностите, които изповядвам, ме задължават:

1. *Да уважавам клиентите и им гарантирам качествени стоки и услуги.*
2. *Да бъда коректен с доставчиците и да спазвам условията на договорите си с тях.*
3. *Да осигуря на служителите във фирмата такива условия на труд, които гарантират съхранението на човешкото достойнство и спазването на трудовото законодателство.*
4. *Да спазвам правилата на честната конкуренция и да имам успех единствено с качествата на фирмените продукти и услуги.*
5. *Да уважавам законите на Държавата и нейните институции, да бъда пример с фирмената култура и лично поведение.*
6. *Да развивам успешен бизнес, който не противоречи на интересите на обществото.*

Като се ръководя от принципите на честност и професионализъм в дейността си, разбирам и приемам настоящия етичен кодекс.

Име:

Подпис:

Представяне на партньорите по проекта

ЦЕНТЪР ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Центърът за икономическо развитие е неправителствена организация, регистрирана през 1997 година от група икономисти, работещи съвместно от есента на 1996 година.

Целите на Центъра за икономическо развитие са:

- да спомага за икономическото развитие на България и за постигане на устойчив икономически растеж в условията на пазарно стопанство;
- да подпомага обществената дискусия по основни въпроси на икономическата политика и да развива сътрудничеството между държавната администрация, частния сектор, образователните институции и неправителствените организации при решаване на проблемите в областта на икономиката;
- да повишава икономическата култура и качеството на икономическото образование в страната.

Центърът осъществява целите си чрез:

- изследвания в областта на икономиката и тяхното разпространение;
- разработване на варианти за икономическа политика;
- проучване ефективността на действащите нормативни актове в областта на икономиката и подпомагане законодателната дейност;
- популяризиране на либералните идеи в икономиката и опита на страни с развито пазарно стопанство;
- стимулиране обмена на идеи между специалисти в областта на икономиката, управлението и бизнеса от България и други страни;
- разработване на Интернет приложения за българската икономика;
- подкрепа на икономическото образование и квалификация;
- организиране и участие в конференции, семинари и други публични изяви;
- публикации.

Основни области на дейността на Центъра са:

- Конкурентоспособност на българската икономика и икономически растеж
- Политика към предприятията. Бизнес среда. Малки и средни предприятия
- Иновационна политика и ИКТ
- Трудова и социална политика. Здравна политика
- Публични финанси. Данъчна и фискална политика
- Финансов сектор: банки, застраховане, капиталов пазар
- Инфраструктура: енергетика и транспорт
- Икономика на секторите: промишленост, селско стопанство

- Икономика на отраслите: строителство, туризъм и други
- Продуктови анализи
- Икономическо развитие на българските региони
- Присъединяване към Европейския съюз и външноикономически отношения на България
- Екологична политика
- Икономическа информация и статистика
- Бизнес етика

НАЦИОНАЛНО СДРУЖЕНИЕ НА МАЛКИЯ И СРЕДЕН БИЗНЕС

Националното сдружение на малкия и среден бизнес е учредено в София на 17 юни 2000 г. и на 26 юли 2000 г. е регистрирано като организация с нестопанска цел съгласно Закона за лицата и семейството. На 4 април 2002 г. Сдружението е пререгистрирано в съответствие със Закона за юридическите лица с нестопанска цел като конфедерация, обединяваща регионални сдружения на малкия и средния бизнес и браншови сдружения.

Понастоящем в организацията на конфедеративен принцип членуват 315 юридически (вкл. организации като колективни членове) и 165 физически лица. Членуващите в Сдружението фирми функционират в отраслите: селско стопанство, хранително-вкусова промишленост, телекомуникации, лека промишленост, машиностроене, транспорт, търговия, туризъм, рекламна дейност и др. Националното сдружение има изградени регионални структури в София, Пловдив, Хасково, Варна, Бургас, Добрич, Плевен, Враца, Ямбол, Асеновград, Хисаря, Карлово, Кърджали, Сливен и Пазарджик. Учредени са и браншови сдружения – Национално сдружение на малките и средни кабелни оператори и Независима асоциация на местните видеоразпространители в България, Национално сдружение на малките и средни предприемачи в туризма, Независима асоциация на млекопроизводители, обединяваща фермери от цялата страна.

Мисията на организацията е да спомогне за създаването на благоприятна икономическа среда за развитието на малките и средните предприятия и повишаване на тяхната конкурентоспособност. При реализирането на своята мисия НСМСБ представлява своите членове в диалога с централната и местните власти, както и в партньорство с всички правителствени и неправителствени организации и институти. Успоредно с това Сдружението предоставя различни видове услуги на своите членове, като обучение и повишаване квалификацията на мениджърите, информационни услуги, маркетингови проучвания, изготвяне на бизнес планове и инвестиционни проекти, данъчни, счетоводни и юридически консултации, консултации при кандидатстване за отпускане на кредити и т.н.

По отношение на своите цели, задачи и структура Сдружението е аналогично на асоциациите на малкия и средния бизнес в страните от Западна Европа, Северна Америка и Азия.

НСМСБ си партнира успешно с Агенцията за насърчаване на малки и средни предприятия, Центъра за икономическо развитие, Съюза на работодателите, Асоциацията на индустриалния капитал, Центъра за развитие на предприемачеството, Българската търговско-промишлена палата, Съюза за стопанска инициатива и други работодателски и неправителствени организации. НСМСБ, чрез своя председател, е член на разширения кредитен съвет на Насърчителна банка

и на Съвета по еврокомуникация към МВНР. В международен план се осъществяват контакти със сродни организации в Западна Европа, Северна Америка и на Балканите.

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА БИЗНЕС РАЗВИТИЕ

Сдружение “Национална мрежа за бизнес развитие” (НМБР) обединява бизнес центрове и инкубатори, създадени по проект JOBS в цялата страна. Организацията всестранно подпомага развитието на българския бизнес, осъществяването на полезни контакти и партньорства, намирането на нови пазари за българските микро-, малки и средни фирми.

Мисията на сдружението е изграждане на нова предприемаческа култура и повишаване на жизнения стандарт, подобряване на качеството и разнообразието на предлаганите стоки и услуги на местния пазар, съобразяването им със стандартите на Европейския съюз и формирането на среда за бизнес, която осигурява значително по-широки възможности за заетост.

НМБР работи за привличането на чуждестранни инвеститори и за развитие на конкурентоспособни сектори в партньорство с местни и международни бизнес организации. Сдружението представя продукти и услуги на български фирми на различни изложения у нас и в чужбина и участва в организирането на национални конференции и форуми за местно икономическо развитие. НМБР подпомага своите членове с различни проекти, включително в областта на туризма, занаятите и производството на билки.

Мрежата на сдружението включва 39 бизнес центъра, които работят в услуга на бизнеса, като предоставят:

- пакет услуги за стартиращи предприемачи
- разнообразни бизнес консултации и специализирани обучения
- пазарна информация и търговски контакти с местни и чуждестранни фирми
- финансов лизинг за оборудване в сферата на производството или услугите
- помощ при кандидатстване за кредити пред Гаранционен фонд за микрокредитиране, фонд “Земеделие”, програма САПАРД, банки и др.
- представяне дейността на местни фирми
- участия в местни и международни панаири и изложения, конференции и форуми
- съвременни комуникационни и информационни услуги и др.

Бизнес инкубатори за стартиращ бизнес

- производствени помещения на преференциални цени
- широк кръг бизнес услуги
- бизнес консултации, обучителни програми, подпомагане при излизане на пазара и др.

Център за професионално обучение (ЦПО)

Центърът за професионално обучение към НМБР разполага с 39 учебни звена в цялата мрежа от бизнес центрове в страната. Центърът е лицензиран от Националната агенция за професионално образование и обучение за извършване и удостоверяване на обучение по 69 професии. Всеки бизнес център предлага разнообразни обучения според потребностите на местната общност.

НМБР е редовен член на Американската асоциация на бизнес инкубаторите (NBIA), Изпитния център на Лондонската търговска камара (LCCI), както и на ИКТ клъстер общество. НМБР участва в работата на Консултативния съвет за МСП към министъра на икономиката и енергетиката.

СЕД
ЦЕНТЪР ЗА
ИКОНОМИЧЕСКО
РАЗВИТИЕ

НСМСБ
национално сдружение на малкия и среден бизнес


Национална мрежа за бизнес развитие